

**Znanstveni skup Tridentska baština: katolička obnova i
konfesionalizacija u hrvatskim zemljama**, Hrvatski institut za povijest
– Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, 6. i 7. prosinca 2013.

U petak i subotu 6. i 7. prosinca 2013. u Zlatnoj dvorani Hrvatskog instituta za povijest te na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu povodom 450. godišnjice završetka Tridentskog koncila održan je znanstveni skup *Tridentska baština: katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama*. Pokrovitelji skupa bili su Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskog sabora i Hrvatska biskupska konferencija. U organiziranje skupa bilo je uključeno čak pet institucija: Odsjek za povijest i Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Hrvatski institut za povijest, Hrvatski studiji i Katolički bogoslovni fakultet. Na skupu je sudjelovalo trideset i osam izlagača.

Reforme uvedene Tridentskim koncilom (1545. – 1563.) imale su znatan utjecaj ne samo na Katoličku crkvu nego i na političke, društvene i kulturne strukture i prakse. Korjenito promijenivši odnos između Crkve i države, katolička obnova bila je sveopći vjersko-povijesni fenomen. Ipak, taj se proces ostvarivao uz znatne regionalne razlike. Stoga je cilj skupa bio propitati utjecaj Koncila u lokalnom hrvatskom kontekstu, ali i potaknuti nova istraživanja tridentske baštine kao znanstveno relevantnoga općeeuropskog fenomena. U žarištu skupa bile su političke, društvene i kulturne teme (jezična i umjetnička produkcija, medijske forme i propagandne strategije), novosti u sustavu obrazovanja te modaliteti socijalnog discipliniranja.

Skup je službeno otvorila Lahorka Plejić Poje s Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, istaknuvši važnost ovoga skupa kao primjera uspješne suradnje pet različitih znanstveno-istraživačkih institucija, kao i ulogu predsjednice organizacijskog odbora skupa Zrinke Blažević kao inicijatorice spomenute suradnje. Zatim je ravnateljica Hrvatskog instituta za povijest izrazila zahvalnost pokroviteljima i svim sudionicima skupa i najavila tematske cjeline skupa. Jasen Mesić, predstavnik pokrovitelja skupa Saborskog odbora za znanost, obrazovanje i kulturu, izrazio je zadovoljstvo što će zaključci skupa biti od velike koristi i restauratorima. Gospićko-senjski biskup Mile Bogović je kao izaslanik Hrvatske biskupske konferencije podsjetio na važnost Tridentskog koncila, napomenuvši da se s njime po važnosti za crkvenu povijest može mjeriti jedino Drugi vatikanski koncil. Sudionicima skupa obratili su se i predstavnici institucija suorganizatora:

prodekan Filozofskog fakulteta u Zagrebu Mateo Žagar u ime dekana Damira Borasa, zamjenik dekana Hrvatskih studija Darko Vitek u ime dekana Josipa Talange, prodekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta Nenad Malović u ime dekana Tončija Matulića te dekan Filozofskog fakulteta Družbe Isusove Ivan Šestak.

Znanstveni program skupa sastojao se od sedam tematskih cjelina. Prva, naslovljena »Istraživački dosezi i perspektive«, poslužila je kao problemski i sintetski uvod u problematiku Tridentskog koncila. Sudjelovali su predavači Ivica Musa s Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu, Nataša Štefanec s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Josip Sopta iz župe Rožat u Rijeci dubrovačkoj te Ivan Karlić i Ante Crnčević s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, dok je izlaganje Sanje Cvetnić pročitala Ljerka Dulibić. Predavanja su obuhvatila teme poput usporedbe Tridentskog koncila s prethodnim crkvenim koncilima, stanja dosadašnjih istraživanja o Koncilu i mogućih smjernica za daljnja istraživanja, rekonstrukcije načina na koji se gradio novi katolički identitet, odnosa Habsburgovaca prema protestantsko-katoličkom sukobu i novonaseljenim pravoslavlim Vlasima te recepcije tridentske liturgijske obnove na području hrvatskih zemalja. Usto je bilo riječi o neistraženosti hrvatskog doprinosa Koncilu, usprkos brojnosti hrvatskog klera koji je imao značajnu ulogu u okviru katoličke obnove (Bartol Kašić, Rafael Levaković, Ivan Paštrić, Ivan Belostenec i drugi) i utjecaju Koncila na daljnji razvoj hrvatske teologije.

Druga cjelina skupa bila je posvećena temi odnosa »Politike i Crkve«. Izlagači su bili Ivana Jukić, Marko Jerković i Ivana Magić s Hrvatskih studija u Zagrebu, Slavko Slišković i Daniel Patafta s Katoličkog bogoslovnog fakulteta te Iva Mandušić iz Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža. Bilo je riječi o odnosu plemstva prema vjerskoj politici u Monarhiji te provedbi tridentskih odredaba posredovanjem dijacezanskih sinoda. Posljednja predavanja tematizirala su djelovanje istaknutih protagonista katoličke obnove na području Zagrebačke biskupije: Juraja Draškovića, Benedikta Vinkovića i Martina Borkovića.

U okviru treće tematske cjeline, naslovljene »Centar i periferije«, nastojalo se ispitati reforme na razini rimske središnjice i njihove aproprijacije u različitim dijelovima hrvatskoga povijesnog prostora. Sudjelovali su Jadranka Neralić s Hrvatskog instituta za povijest, Relja Seferović iz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Tea Perinčić iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci, Dubravka Božić Bogović s Filozofskog fakulteta u Osijeku i Rudolf Barišić s Hrvatskih studija u Zagrebu. U predavanjima je upozoreno na mnoge arhivske materijale relevantne za istraživanje tridentskih reformi koji su pohranjeni u Tajnom vatikanskom arhivu, Državnom arhivu u Dubrovniku te Biskupijskom arhivu u Veroni. Također su prezentirani rezultati istraživanja o utjecaju tridentskih reformi na mikrorazini na primjeru Dubrovnika i kvarnerskih biskupija i o provedbi tridentskih reformi na ratom devastiranom području oslobođenom od osmanske vlasti nakon rata 1699. godine.

Četvrta je tematska cjelina bila usredotočena na pitanja »Jezika i književne produkcije« kao važnih vektora prijenosa odredaba Koncila (ponajprije) među klerom. Izlagali su Stjepan Damjanović i Anđela Frančić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu te dekan Biblijskog instituta u Zagrebu Stanko Jambrek. U sklopu te cjeline bilo je riječi o glagoljaškoj kulturi i položaju tradicije liturgijskog slavenskog jezika u Hrvatskoj nakon Tridentskog koncila, promjenama u hrvatskoj antroponimiji koje su se odvijale zahvaljujući nekim odlukama

Tridentskoga koncila, kao i o važnosti protestanata u okviru projekta prevođenja Biblije na hrvatski jezik.

Prvi dan skupa obilježile su rasprave o više pitanja. Ponajprije se pokrenulo pitanje objavljivanja kanonskih vizitacija nastalih na temelju odredaba Tridentskog koncila koje su vrlo važni izvori za društveno-kulturnu povijest pojedinih krajeva. Bilo je riječi i o nužnosti objavljivanja kvalitetne disertacije o samom Koncilu. Raspravljalo se o odredbama Koncila, njegovoj ulozi u praktičnoj primjeni te o recepciji odredaba među vjernicima. Zatim se razgovaralo o uvođenju hrvatskoga liturgijskog jezika te o mogućnosti pronalaženja zapisa hrvatskih misionara iz poslijetridentskoga razdoblja.

Drugi dan skupa započeo je petom tematskom cjelinom, »Mediji i prakse«, čije je težište bilo na sredstvima i načinima širenja tridentskoga pravovjerja među širim slojevima društva. Izlaganja su održali Antun Trstenjak s Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove i Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Pavao Knezović s Hrvatskih studija u Zagrebu, Franjo Emanuel Hoško, franjevac s Trsata i nekadašnji profesor na zagrebačkom Katoličkom bogoslovnom fakultetu, Leo Rafolt s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Marijan Steiner s Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Mirjana Repanić-Braun s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu te Ivana Prijatelj-Pavičić s Filozofskog fakulteta u Splitu. U okviru te cjeline bilo je riječi o problemima poput diseminacije tridentskih načela među pastvom pomoću katekizama (tada nazivanih *Doctrina Christiana* kako bi se izbjegle protestantske konotacije) i o djelovanju franjevačkog reda kao jedinog uporišta katoličke obnove na području Bosne za vrijeme osmanske vladavine. Usto su prezentirane kratke analize hrvatskih književnih i umjetničkih djela inspiriranih reformnokatoličkom duhovnošću: *Zrcala duše* (1650.) franjevca Abrahama Zelenića, dubrovačkih isusovačkih drama, dalmatinske i sjevernohrvatske duhovne glazbe te reproduktivnog sakralnog slikarstva.

Cjelina naslovljena »Umjetnost i propaganda« bila je usredotočena na ulogu eminentnih pojedinaca u katoličkoj obnovi na tlu hrvatskih povijesnih zemalja. U sklopu te cjeline predavanja su održali Alojz Jembrih s Hrvatskih studija u Zagrebu, Milovan Tatarin s Filozofskog fakulteta u Osijeku, Daniel Premerl s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, te Lahorka Plejić Poje, Zrinka Blažević i Danko Šourek s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Predstavljene teme odnosile su se na vjersko-prosvjetiteljsku djelatnost Antuna Vramca kao prvog pisca koji je u Zagrebačkoj biskupiji pisao na hrvatskom jeziku, ulogu nabožnih sastavaka pisaca Sigismunda Đurđevića, Paska Primovića Latinčića, Serafina Ivanova Bunića i Bara Bettere u oživljavanju duhovnih vrijednosti, novosti u hagiografijama nastalima u Hrvatskoj nakon Koncila (Faust Vrančić i Bartol Kašić) te na uređenje Zagrebačke katedrale u vrijeme episkopata Maksimilijana Vrhovca. Činjenica da u spomenutom procesu nisu sudjelovale samo crkvene nego i svjetovne ličnosti zorno je prikazana na primjeru mitopoetičke reprezentacije bana Tome Erdödyja kao egzemplarnoga reformnokatoličkog heroja koji je bio ključna figura hrvatskoga nacionanog kanona sve do početka 20. stoljeća.

Posljednja, sedma tematska cjelina »Obrazovna formacija i socijalno discipliniranje« sastojala se od izlaganja Ivana Macana s Filozofskog instituta Družbe Isusove u Zagrebu, Mije Koradea s Hrvatskog instituta za povijest i Hrvatskih studija u Zagrebu, Marije Mogorović Crljenko sa Sveučilišta Juraja Dobrile u Puli, Maje Matasović, Theodore Shek Brnardić i Roberta Holjevca s Hrvatskog instituta za povijest te Ane Madunić. U okviru te

cjeline bilo je riječi o kulturnoj ulozi pučkih misionara, nedovoljnoj istraženosti fenomena pučke pobožnosti, nastanku sustava isusovačkog školovanja i njegovoj usklađenosti s humanističkim obrazovnim idealima te o utjecaju Tridentskog koncila na sklapanje braka, konkubinat, otmice žena i rastave, odnosno poništenje braka na primjeru Istre. Usto su analizirani fenomeni praznovjerja (vjerovanja u nadnaravna bića, magična svojstva ili proročanstva) u hrvatskim zemljama i raznovrsne prakse »discipliniranja« duše i tijela – kako klera, tako i puka – u sklopu ranonovovjekovnoga isusovačkog obrazovnog sustava. Na kraju je, na temelju analize manifesta Marka Antuna de Dominisa, preispitano teološko djelovanje i autoreprezentacija toga autora kao prominentnog obraćenika pokajnika.

U zaključnoj raspravi dotaknuti su problemi uklapanja isusovačkoga pastoralnog rada u dubrovačku književnu kulturu, razgovaralo se o razlikama među katoličkim i protestantskim katekizmima, o Vramčevu odnosu prema protestantizmu, kao i o mogućim utjecajima islama na praznovjerje u našim krajevima. Posebno je zanimljiva bila rasprava o mogućem suparništvu isusovaca i dominikanaca te o sukobu Mletačke Republike i Vatikana. Skup je zaključio dekan Filozofskog fakulteta Družbe Isusove Ivan Šestak.

Skup *Tridentska baština* dao je izuzetno važnom povijesnom događaju relevantno znanstveno pokriće. Na skupu je vrlo argumentirano oslikan položaj lokalnog klera u poslijetridentskim hrvatskim zemljama, koji se našao u položaju gdje je morao balansirati između očuvanja tradicije i prihvaćanja reformnokatoličkih ideja. U tom je kontekstu skup ukazao na brojne razlike između velikih vjerskih zajednica koje su morale njegovati višestoljetnu liturgijsku tradiciju i manjih zajednica koje nisu imale takve obveze, pa su stoga bile otvorenije radikalnijim promjenama. Velik broj predavanja istaknuo je važnost obrazovanja i discipliniranja klera u hrvatskim zemljama kao preduvjeta za provedbu tridentskih reformi na lokalnoj razini. Na skupu je istaknuta važnost kontekstualiziranja procesa katoličke obnove u hrvatskim zemljama u okviru opće europskog vjerskog sukoba, ali i vojnog sukoba Habsburške Monarhije s Osmanskim Carstvom. Stoga se valja nadati da će ovaj skup biti poticaj za buduće konstruktivne rasprave na temu baštine katoličke obnove i njezina ispreplitanja s naslijeđem humanizma.

Boris Blažina